

Hložková, Hana

Porevoluční happeningy podle Dětského studia Vladimíra Morávka

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Q, Řada teatrologická. 2006,
vol. 55, iss. Q9, pp. [27]-42

ISBN 978-80-210-4289-6

ISSN 1214-0406

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114462>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HANA HLOŽKOVÁ

POREVOLUČNÍ HAPPENINGY PODLE DĚTSKÉHO STUDIA VLADIMÍRA MORÁVKA

V následující stati se budeme zabývat pojetím happeningů v rámci specifického divadelního seskupení, které působilo počátkem devadesátých let 20. století v Brně – pod hlavičkou Divadla Husa na provázku (dále DHNP). Seskupení, které se jmenovalo Dětské studio (dále DS),¹ se totiž zajímavě – a v kontextu daného období českého divadelnictví pravděpodobně nejintenzivněji – umělecky angažovalo v nově vzniklé porevoluční² společenskopolitické situaci. „*Velký převrat, nastartovaný 17. listopadu 1989 otevřel cestu ke svobodě, o jaké se jen snilo po únoru 1948, možná dokonce od září 1938. Rok osmašedesátý přinesl pouze pocit, nikoliv svobodu skutečnou. Jak tuto svobodu vnímala většina občanů? Jako prostor pro svobodné sdružování, pro svobodné vyjadřování, ba dokonce prosazování svých názorů? Anebo jako možnost nakupovat bez dlouhých front v obchodech jakékoli zboží, včetně luxusních zahraničních komodit? Jako svobodu pro podnikání, nebo svobodu od pracovní povinnosti a právo být nezaměstnaným?*“ Citátem z knihy Jana Měchýře (1999:333) bychom se chtěli přiblížit době, kdy se DS dostalo do své poslední fáze a pod vedením režiséra Vladimíra Morávka se v průběhu asi tří let prezentovalo nejvíce prostřednictvím vlastních happeningů.

Výchozích momentů k takovému způsobu umělecké prezentace bylo hned několik. Důvod první – ‚prostorová krize‘. Ke konci roku 1989 DHNP, sídlící takřka dvacet let v nedostatečném zázemí Domu umění, netrpělivě čekalo na dostavbu nového areálu a přestože mělo zájem na tom, aby DS dále existovalo

¹ O vzniku a vývoji DS podrobně pojednává autorčina seminární práce *Dětské studio při Divadle na provázku (1975–1995)*, ale zmiňme zde některá důležitá fakta. DS se v průběhu své činnosti, což souviselo také se změnou organizační struktury, přejmenovalo na neDětské studio (dále neDS). Někdy užívalo také název Zatracené již nedětské studio. Po ukončení činnosti neDS (viz program k inscenaci *1980 čili Jak Lukáš V. a Sagvan T. vařili dort*) se takřka všichni členové formálně ‚přesunuli‘ do jimi nově založeného Sdružení pro jinou realitu 1980 (založeno 13. 3. 1992).

² Období od začátku tzv. sametové revoluce počínaje 17. 11. 1989 asi do momentu rozdělení republiky na Českou a Slovenskou dne 1. 1. 1993.

– „[...] mělo z piety zůstat zachováno.“³ – nebylo mu schopné zajistit volnou zkušebnu. Protože DS muselo v rámci DHNP vykazovat nějakou činnost,⁴ přistoupil Vladimír Morávek k možnosti aktivit v plenéru. Důvod druhý – ‚entuziasmus souboru‘. Dětské studio v období o kterém hovoříme sestávalo z dětí ve věku cca od 7 – 15 let. Happeningů se však zúčastňovali převážně starší členové, kteří v průběhu let dospívali, takže hovoříme o věkové skupině cca od 13 let výše. Morávkova skupina ‚náctiletých‘ se cítila být jakousi mládežnickou elitou, neboť měla tu výsadu, že prožívala období dospívání v uměleckém prostředí, ale také díky ‚porevoluční euforii‘ z budování demokratického státu, mohla svou současnost vnímat svými očima a veřejně a svobodně se vyjadřovat ke všemu, co se jí nelíbilo nebo co by chtěla změnit.

Happening byl v českém prostředí – následkem předchozího čtyřicetiletého období totality, které potlačovalo svobodný umělecký projev – v podstatě neznámým pojmem. Jediné aktivity, které v 60. letech vyvíjel převážně Milan Knížák, čímž aktuálně reagoval na vlnu akční tvorby ve svobodném světě (zejména ve Spojených státech amerických), neměly ráz oficiální akce, byly násilně likvidovány a nemohly blíže proniknout k širší veřejnosti. Český občan měl tudíž pramalé ponětí o kořenech⁵ happeningu – aktivitě, propojující různé druhy umění (převážně výtvarné, divadelní a hudební). S tvorbou happeningu jakožto originální formy představení, která „*má prolamovat demarkační linie mezi uměním a životem, jevištěm a publikem, věrným obrazem a skutečností*“ (viz Brauneck, 2001:437-439), pravděpodobně nemohl mít zkušenost nikdo z členů DS. Tím, kdo ukázal DS onu pomyslnou cestu k tomuto umění, byl jeho umělecký vedoucí Vladimír Morávek. Inspiraci nacházel v plenérových aktivitách DHNP – např. Divadlo v pohybu, Mir Caravane aj.,⁶ a i díky atmosféře bezprostředně polistopadového období, kdy se veřejný (i umělecký) život přestěhoval do ulic, na náměstí a velká prostranství.

DS v ulicích Brna

V prosinci roku 1989 iniciovalo DS svou první velkou pouliční akci: ***setkání Mikulášů na Zelném trhu***. Jako hlavní Mikuláš jí vévodil Bolek Polívka a za všeobecného nadšení přihlížejících Brňanů se stala masovým shromážděním desítek anonymních Mikulášů. Další prosincový happening se uskutečnil v rámci ***výročí úmrtí Johna Lennona*** (6. 12. 1989) v Kamenné kolonii. Obyvatelé této

³ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Morávkem ze dne 17. 12. 2000.

⁴ DS sice uvedlo 20. 12. 1989 premiéru *Komedie o narození* v prostoru DHNP, ale poté už nemělo kde zkoušet.

⁵ Počínaje prvními divadelními experimenty Kurta Schwitterse ve dvacátých letech 20. století, a jeho skutečným zrodem v letech 50. – např. prostřednictvím akční malby Jacksona Pollocka, tvorby výtvarníka a kunsthistorika Allana Kaprowa, hudebních events Johna Cage aj.

⁶ Tyto akce částečně mívaly podobu happeningů a i přes všechny překážky, kladené kulturními komisemi aj. schvalovacími institucemi minulých let, se je dařilo uskutečňovat.

části Starého Brna otevřeli své domy DS, aby napomohli k výstřední akci, která měla kolonii proměnit na zónu svobody. Účinkující DS se zde za pomoci převleků, znázorňujících členy kapely Beatles, anděly, smrt a postavy z románů Kafky, Prousta a Joyce, pokusili o jakýsi přechod ze světa reálného do surreálna.

Lednová akce roku 1990 se vztahovala k návštěvě nově zvoleného prezidenta Václava Havla v Brně. I když se o ní Morávek zmiňoval tak, že šlo o Havlem objednané speciální komando klaunů z DS, které mělo nahradit prezidentskou ochranku,⁷ v dobovém tisku sám popisuje akci jako *obuškový happening*, při kterém se členové DS oblékli do různých uniforem a rozháněli dav, tvořící se kolem Havla, „[...] *perníkovými, salámovými, cukrovými, též vekovými a jinak dobrými pendreký [...]*“ (Morávek, Leflík, 1990:113). Poté údajně za doprovodu dechovky nutili dav ke společné konzumaci těchto pendreků.

19. dubna 1990 měla premiéru druhá oficiální inscenace DS pojmenovaná *Kazisvětour*, která byla zajímavá tím, že se uskutečnila formou happeningu.⁸ Scénář byl kolektivním dílem celého DS.⁹ Členové se prostřednictvím fantazie o zlém čarodějovi a na základě vlastních zkušeností vyjadřovali k tomu, co se jim na tomto světě nelíbilo, a jaký by měl podle nich být. Hybatelem inscenace se stalo strašidlo Vikýřník, které se rozhodlo navštívit svět lidí. Diváci, kteří původně usedli do divadelního sálu se po 15 minutách museli zvednout a následovat ho nejen do neznámých koutů Domu umění alias apokalypsy, ale i do brněnských ulic. Na trase Malinovského náměstí – ulice Měninská, Orlí a Josefská, kudy procházeli, nacházeli smutnou galerii postav a výjevů, znázorňujících špatnost a zlo – např. spartakiádu nemocných dětí, konzumaci závadných potravin, prostituci, úplatky, lhostejnost, samotu, násilí, hamižnost apod. Celá pouť Vikýřníka a diváků končila na Římském náměstí, kde se uskutečnila společná ‚modlitba‘ vyzývající k dobru. Do inscenace – happeningu *Kazisvětour* byli zapojeni i dospělí herci – Karel Heřman, Alexandr Panýrek, Alena Ambrová, Alena Růžičková, Lenka Tupá a Jaroslav Vrtěl.¹⁰

Série uličních akcí nesoucích pracovní název *výlohy* se uskutečnila během 6. – 8. června 1990¹¹ a údajně působila na kolemjdoucí náhodné diváky na ulici Koblišná dojemem, že jde o předvolební trik. Ve skutečnosti se jednalo o instalaci živých panoptikálních výjevů za výlohami obchodů, které znázorňovaly např. nahou ženu ve vaně, žlutou mrtvolu v rakvi aj. 22. června téhož roku se DS pokusilo v podchodu k nádraží ukázat jakoby *skupinový portrét města* tím, že v čele s tlustou ženou, která vedla na provázku husu, procházelo brněnskými ulicemi. Provázek byl dlouhý a chytaly se ho různé smutné zjevy ztělesněné DS

⁷ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Morávkem ze dne 17. 12. 2000.

⁸ Proto *Kazisvětour* záměrně řadíme do této stati. Vznikl jako náhrada za nedokončený a neuvedený *Rozrazil o ekologii* (dospělého souboru DHNP) a uskutečnil se jen třikrát.

⁹ Námět pocházel z knihy *Bubáci pro všední den* od Karla Michala.

¹⁰ Viz křestní list k inscenaci, uložený v archivu DHNP ev. č. 106/049.

¹¹ Vzhledem k získání nových upřesňujících materiálů, na tomto místě chceme opravit chybné datum, které je uvedeno v autorčiných předchozích studiích o DS.

– muži v uniformách, ženy v kožešinách, estébáci a členové politických stran, nevěsty a mrtvoly, čímž mělo u přihlížejících chodců dojít k nepříjemné sebeidentifikaci. V rámci další akce DHNP *Všichni za jeden provázek*, která se konala 24. 6. 1990 na Kraví hoře, se DS před půlnocí pokusilo o vytvoření atmosféry svatojánské noci, ve které se zjevovaly podivné přízraky (čarodějnice, politické mrtvoly apod.), docházelo k ohrožení ohněm a nakonec se za pomoci svatého Jana zahánělo zlo.

Happeniny DS zaujaly nejen náhodné kolemjdoucí. V průběhu 90. let začaly být také objednávány jakožto součást propagačních akcí např. při otevírání soukromých obchodních domů, zahajování výstav¹² apod., konalo se jich několik, proto zmíníme dvě nejzajímavější. Jedna z takovýchto akcí se konala 8. května 1990 na náměstí Svobody při *příležitosti vydání první knihy nakladatelství Atlantis* a jejím tématem byly různé výjevy situací, ve kterých si umírající v posteli, žíznicí na poušti, přepadený na ulici apod. přejí jedině – obdržet knihu z nakladatelství Atlantis. Zajímavý počín vznikl 28. června 1990 v rámci *vernisaže výstavy rakouského umění* v Domu pánů z Kunštátu. DS v okolních ulicích realizovalo sérii živých obrazů znázorňujících jak: „*Van Gogh večerí své ucho, Herodes ukřižovanou mrtvolku, požárnice oheň, vdovec hrob, miliardářská dcera svazek dolarových bankovek, vdovy pijí černou kávu...*“ (Morávek, Leflík, 1990:115)

Mezinárodní projekty

Po těchto úspěšných brněnských exhibicích začalo DS dostávat nabídky ke spoluúčasti na velkých, převážně mezinárodních projektech. 6. července 1990 se konala při příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem České a Slovenské Federativní Republiky¹³ v areálu Pražského hradu kulturní a divadelní slavnost *Karnevalové svěcení demokracie*. (Prezident si údajně přál, aby prostor Hradu ožil radostí a výstředností, a proto dal podnět k této slavnosti.) DS účinkovalo ve Zlaté uličce v kreaci *Hommage à Franz Kafka*. Ulice, ve které spisovatel žil, byla proměněna ve svět podivných přízraků: „*Padlý anděl. Libuše za komínem věští slávu Prahy. Ukřižovaný muž spadlý na hubu. Rodinka kolem vánočního stromečku zpívající koledy (mrtvý kapr v akváriu v povzdálí). Židovská rodinka před cestou do koncentráku. Sovětský osvoboditel fotografující se před pamětní deskou F. K. Panna Marie s uraženými rukama – bez Ježíška.*“ (Morávek, Leflík, 1990:115) Obrazově ztvárněné výjevy byly doplňovány pyrotechnickými efekty a hudebním doprovodem Martina Dohnala, který na místě složil symfonickou báseň *Proměna*.

¹² Např. otevření Muzea moderního umění – Andy Warhola, zahrnující i cestu vlakem Praha – Medzilaborce a zpět ve dnech 4. – 6. října 1991.

¹³ Dne 5. 7. 1990.

Poté DS přijalo nabídku z polského města Lodž k uskutečnění happeningu, který ve svém vyvrcholení zapojil do činnosti také obyvatele tohoto průmyslového města. Akce se konala ve dnech 7. – 15. října 1990 pod názvem *Vyhánění krys z města*.¹⁴ DS uskutečňovalo v průběhu několika dní v ulicích velkoměsta různé skandální kreace, jejichž prostřednictvím si obyvatelé této šedivé zóny postupně uvědomovali, že se ve městě děje něco neobvyklého. Ke spolupráci na svých happeningech získalo dvacetpět členů DS desítky středoškoláků, kteří měli v rámci městské slavnosti školní volno. DS s nimi secvičovalo masové obrazy, které byly předobrazem závěrečného ‚očistného‘ vyvrcholení akce – např. podivné výjevy na parkovišti, kde asi sto ‚náctiletých‘ umývalo, leštilo a posléze i kopulovalo se stojícími auty, až s nimi nakonec splynulo v extázi. Šokující etudy se odehrávaly také v místním supermarketu, kde na nakupující čekaly vozíky plné kamenů nebo na ulicích, kde probíhala akce fyzlování, evokující bytí v policejním státě. Dále pak členové DS projížděli městem v automobilu – zapůjčeným primátorem – a hlásili občanům varování před přemnoženými krysy. Díky těmto výstupům byla připravena půda pro vrchol posledního dne, a sice pro obrovský a stovkami obyvatel sledovaný happening *Vyhánění krys z města*. Vše začalo velkolepým vymítáním ďábla a hromadnou poslední večeří, konající se v městském parku. U hodovní tabule sedělo asi 60 černobíle elegantně nalíčených a oblečených postav, které na místě ‚zemřely‘ po požití ekologické stravy. Na největším náměstí během dne stavělo asi 20 výtvarníků obří maketu *Archy Naděje*, do níž byly vehnány všechny pochytané krysy – tedy zlořádstva a nečistoty města, která za převozu magistrálou na protější náměstí shořela. Všem u přihlíželi Lodžané, kteří na znamení souhlasu s akcí přijali maskování účinkujících, takže měli tváře nalíčené na bílo.

Podobné nápady pak DS uskutečnilo znovu v rámci mezinárodního kulturního programu *People to people* 18. – 21. října 1990 v Praze na Letenské pláni, kde provedlo nepřilíživě změněnou variantu *Vyhánění krys z města* nebo v červnu 1991 v brněnské části projektu *Cesta do Delf*, nazvané *Evropa, Evropa*.

Happening Sen

Specifickým happeningem DS v porevolučním období byla série pěti akcí nazvaných *Sen*. *Sny* vznikly v průběhu let 1990 a 1991 a neplánovaně se staly také výchozími tvary pro některé pozdější kreace DS, určené zejména k příležitostem, kdy bylo někam pozváno.¹⁵ Jsou to v podstatě také jediné happeningy, ke kterým se dochovaly i psané koncepty¹⁶ – jakési vize či předobrazy toho, jak měly vypadat.

¹⁴ Zdeněk A. Tichý nazývá tutéž akci – *Archa Naděje* (Němečková, Hulec, Tichý, 2004:221-229). Náš název vychází z pramenů v archivu DHNP ev. č. 106/049.

¹⁵ Např. do Bardejova, kde bylo v období od 7. – 9. června 1991 uspořádáno setkání českých a slovenských politiků v rámci konference *Východ – Západ*.

¹⁶ Vize jsou uchovány v archivu DHNP v nečíslované krabici nazvané neDětské studio. Je velmi pravděpodobné, že se čísla vizí leckdy neshodují s obsahem stejně očíslovaného happeningu.

Sny lze také považovat za ukázkové reprezentanty estetické a obsahové náplně většiny hapeningů vytvořených DS pod vedením režiséra Morávka. Přiblížíme si je podrobněji prostřednictvím oněch vizí.

Sen č. 1 : *Včera jako celý život černé postavy na černém horizontu. Oslňující bezvýznamnost. Bílá jen jako odstín černé. Zuřivě osamocen nazývám tmou alternativou. No ale žádná pravda. Únos naděje. Velké obavy co bude zítra. Není co žrát. Není co milovat. Milosrdná lež je ještě pořád lež. Pozval jsem oheň, dostavil se však černobílý. Ve snaze se s ním utkat, nenalezl jsem pojmenování. Bože, obrácím se k tobě a ty mi prosím neodmítni. Ve snu zjevení barev. Opojná svoboda. Víra. Pokora. Stvořitel má jméno. Hluboká pozdní radost. Nevíra už ne. Nalezen nový smysl. Sen.*

Ačkoliv původní vize **Snu č. 1** působila spíše abstraktně, jeho náplní byla odezva na čin Zdeňka Petrželky, který byl v červnu 1981 zatčen za to, že se v rámci divadelní performace postavil na Gagarinově ulici v Brně na stůl, což bylo vnímáno jako forma provokace vůči politice státu. Petrželkovi poté byla znemožněna veškerá činnost v divadlech. Vize se proměnila v happening nazvaný **Sen No. 1** a jeho realizace vypadala tak, že se před Domem umění čtyři chlapci, vysvětlení téměř do naha, postavili na stůl, což mělo evokovat Petrželkův ‚incident‘ a zároveň svou nahotou zdůraznit čistotu tohoto činu. Přítomné dívky je posléze natíraly zářivými temperovými barvami. Pak všichni ruku v ruce společně odcházeli.

Sen č. 2 : *Jaro. Hluboké rozechvění. Nekonečné očekávání ve velkém detailu. Nalezeno nové jméno. Jsem ten, kdo přitištěn k druhým, bez odvolání trvá sám. Pláč do noci. Před půlnocí ticho rozbito jakotem pupenů. Zuřivý poryv touhy. Perořízkem svléknout dřevo do naha! Nedat se dojímat vlásečnicovým krvácením! Nedat se fotografovat na výroční pohlednice! Nedat už se kurvit blbými českými filmy. Nepravděpodobné vítězství. Zhroucení labyrintu. Návštěva dřeně. Koupel ve žhavém cínu. Křeč rozkoše. Opalizující nahota. Kus masa rozvržený do nesouvisajících významů. Ty. Ty. Ty. Moc tě miluji. Již na dotek od tebe, propadám se do meziprostoru. Meziprostor teplý, hluchý, buničitý. Slzy tradičně zabaveny bez náhrady.*

Happening s názvem **Sen No. 2** se nejprve uskutečnil při zahájení výstavy v galerii Sýpka.¹⁷ Jeho aktéři se zúčastnili pohřbívání novomanželského páru za živa. Při zakopávání novomanželů do hrobu bylo odhaleno, že nevěsta je jakýmsi deviantem mužského pohlaví, zatímco pravá nevěsta se posléze dostavila, ale zcela oloupená a nahá.

Sen č. 3 (Věnováno p. Davidu Černému, největšímu našemu natěračí.) : *Viděno z dálky. Nejisté obrisy. Smrt v růžovém městě. Sice policajti, ale růžoví. Lži – no, ale růžové. Kecy růžové. Udavačí růžoví. Šmelináři růžoví. Chmatáci růžoví. Děvky růžové. Radiace růžová. Jedy růžové. Smrady růžové. Sraby růžové. Alkoholy růžové. Kopance růžové, facky růžové, flusance růžové. Mauzolea*

¹⁷ Galerie se nachází v prostorách bývalé sýpky ve vesnici Vlčkov (u Osově Bitýšky). Její majitel architekt Jan Velek zde společně s DHNP vytvořil umělecké centrum Ateliér Sýpka, které mělo propojovat aktivity výstavní, divadelní i koncertní.

– růžová a fronty před mauzoleem růžové. Beznaděj růžová. Zuřivý poryv imaginace. Zjevení anděla. Anděl zářivý, notně oslnivý, nutně tragický – a růžový.

Sen č. 3:¹⁸ Viděno z dálky. Nezřetelné obrysy. Smrt v růžovém světě. Růžoví policajti. Růžový vepřo knedlo zelo pivo pivo pivo. Růžové anonymy. Růžový kecý. Růžová beznaděj. Růžoví udavači. Růžoví zloději. Růžový děvky. Růžová radiace. Růžový jedy. Růžový smrady. Růžový sraby. Růžový alkoholy. Růžový facky. Růžový kopance. Růžový flusance. Růžový mauzolea. Růžový fronty před mauzoleama. Růžová beznaděj. Dotek anděla. Návštěva světla. Čas pivoněk. Koupel v hypermanganu. Jahodový puding.

V happeningu **Sen No. 3** reagovalo DS na performance výtvarníka Davida Černého, který byl na jaře 1991 obžalován za to, že v porevoluční euforii natřel růžovou barvou legendární tank číslo 23 v Praze na Smíchově. Tank – pomník, připomínal osvobození Prahy Rudou armádou. V happeningu byli členové DS stylizováni v bizarní individua, která se procházela ulicemi Brna v čele s polonahým růžovým andělem. Na náměstí Svobody poté symbolicky přetírali růžovou barvou k tomu určený zaparkovaný Trabant. Během natírání seděla uvnitř tohoto automobilu – výdobytku socialistického vlastnictví – vyděšená rodina a na kapotě tančila růžová balerína. V rámci happeningu měli přihlízející možnost podepsat růžové archy vyjadřující nesouhlas se stíháním Černého.

Sen č. 4 : Dneska zase další propadání. Nekonečná únava. Hlava – dva dotýkající se střepy. Tér v duši. Víra změkklá jak přezrálý banány. Bože, alespoň na chvíli zapomenout. Nemuset pořád blbě se usmívat. Poslouchat ty kecý. Říkat ty kecý. Nemuset se na nic dívat, něco poslouchat. Zastavit čas. Zastavit ptáka v letu. Ruku v pohybu. Porcelán v pádu. Zastavit čas. Ale ne umřít. Zastavit čas.

Ve **Snu No. 4** byl demonstrován pokus o zastavení času. Při tomto bizarním happeningu se vybraný člen DS uložil do nádoby s rozmíchanou sádrou a zůstal v ní, za doprovodu zpívajícího a přihlízejícího DS, až do ztuhnutí. Bílý ‚sarkofág‘ se zatuhlým nešťastníkem zbylí členové odnesli na louku, kde nad ním vztyčili kříž a posypali ho květinami.

Sen č. 5 : Pláč. Černé slzy. Tér v duši. Hlava, dva dotýkající se střepy. Opačovaně připomínaná bolest. Upjatý strach ze smrti. Spát. Nemluvit. Už to nedělat. Už si to nenechat dělat. Spát. Ale ne umřít. Zastavit čas. Vědět, jaký to se mnou bylo. Vědět co mělo smysl a co bylo beze smyslu. Vědět, jestli jsem miloval a koho jsme miloval. Co to všechno bylo? Zastavit čas. Zastavit ptáka v letu. Ruku v pohybu. Úsměv v zenitu. Porcelán v pádu. Zastavit čas. Na chvíli nemuset lhát. Nemuset na chvíli pořád se usmívat. Pořád něco dělat. Pořád něco mluvit. Pořád se na něco dívat. Pořád něco poslouchat. Pořád zrát pro smrt jak nezralý banány. Zastavit čas.

Poslední (Sen) : Konec. Samota. Zoufalá samota. Pád do propasti. Černé. Bezedné. Nekonečné. Vesmír. A srdce studené jako led. Vystydělá krev. Studený nohy. Zmrzlý pivo. Dobrou noc. Jakkpak jsme se vyspali? Špatně.

¹⁸ Byly nalezeny dvě verze téhož *Snu*.

Kompilace předchozích vizí i happeningů vyústila v *Sen No. 5*, který zjevně obsahoval stejné poselství jako *Sen* předchozí. Jeho realizace byla téměř stejná.

Každý z happeningů trval přibližně 10 minut. Ideovou náplní *Snů*¹⁹ byl převážně bizarní, melancholický či lehce sentimentální motiv, který někdy odkazoval ke konkrétním společenským činům, ale spíše odpovídal pocitům a náladám dospívajícího jedince. (I když není autorství vizí ke *Snům* nikde udáno, lze je připsat s největší pravděpodobností Vladimírovi Morávkovi, inspirovanému nápady kolektivu DS.) *Snům* dominovala takřka jednotná a záměrně se opakující výtvarná stylizace, vycházející z principu černobíle nalíčených a oblečených aktérů. Postavy happeningů měly prostřednictvím této stylizace evokovat luxus a nejnovější módní trendy, kterým se sice lehce vysmívaly, ale také je obdivovaly. Účelem těchto happeningů bylo upozornit na existenci DS a také probudit banální život v šedivých ulicích – do svobody se probouzejících – měst.

Dozvuky umění happeningů

Od roku 1991, kdy proběhla premiéra nové inscenace *Panna a Netvor čili Pohádka pro škaradé děti*,²⁰ se DS začalo naplno věnovat vlastní divadelní tvorbě. Plenérových aktivit se ale zcela nevzdalo. Nadále podnikalo zejména své *Sny*, kterými se prezentovalo na různých zájezdech nebo právě díky nim bylo zváno do různých míst. DS se také účastnilo výjimečných – formou happeningu pojatých – akcí v rámci DHNP, které souvisely s nově otevřeným areálem divadla, zejména: *Otevření dveří Domu pánů z Fanalu* (11. 1. 1992), *Pohádky pánů a paní z Fanalu* (12. 1. 1992), *Posledních 24 hodin* včetně průvodu, nazvaného *Husí pochod* (29. 5. – 30. 5. 1993).

Posledním výrazným dozvukem této svérázné tvorby DS byl velkolepý vánoční happening v Divadle Bolka Polívky, nazvaný *Převeliké klanění Jezuleti sotva narozenému* (22. 12. 1993). „*Představení rekonstruovalo známý novozákonní příběh o narození Ježíška. Dětský pěvecký sbor ze Židlochovic pěl klasické koledy, šoumeni ze Šumu svistu naopak vibrovali (trochu dlouho) coby radující se andělé svůj tradičně excentrický repertoár. Boleslav Polívka se neobjevil v ohlášené roli svatého Josefa, ale společně s Jiřím Pechou se klaněl Jezuleti jako valašský pastevec.*“²¹ Happeningu se mimo DS a výše zmíněných aktérů, zúčastnili také i jiní herci (např. Radim Sasínek), živá zvířata (osel a ovce) a pyrotechnik Ivan Martínek, který vše zahalil ohňovými a dýmovými efekty.

¹⁹ Představu o konkrétní podobě některých z nich lze získat díky dvěma audiovizuálním záznamům: dokument *Sýpka* (Česká televize Brno, 1992, režisér Pavel Jandourek) – obsahující *Sen No. 1*, technický záznam *Sen č. 3 – Růžový* (archiv DHNP ev. č. AV-I-103).

²⁰ Premiéra: 28. 4. 1991.

²¹ (dz). Morávkův happening za všechny peníze. *Mladá fronta Dnes*, 5. 1. 1994, příl. s. 3.

Porevoluční happening

DS, vedené režisérem Vladimírem Morávkem, který dával veškerým jeho aktivitám estetickou i myšlenkovou koncepci, se na počátku devadesátých let 20. století stalo vyhlášeným specialistou v umění happeningu. Vytvořilo desítky kreací, které předvádělo v rámci konkrétních divadelních ‚podniků‘ buď plánovaně nebo zcela spontánně a mívalo velkou diváckou odezvu. Morávkovi se s DS totiž podařilo využít doby, která byla příznivě nakloněna prakticky všemu, co bylo v předchozích letech tabuizováno.

DS se ve svých happeninzích snažilo prezentovat jako oduševnělé a přitom i výstřední umělecké seskupení, záměrně vytvářelo provokativní kreace a leckdy se zaměřovalo jen na efektní zevnějšek. Dnes bychom to mohli vnímat značně kriticky, ale v porevoluční náladě, kdy občané s nadšením sdíleli euforickou atmosféru z právě proběhlých společenskopolitických změn, to náhodným kolemjdoucím nebo divákům víceméně nevadilo, spíše to vzbudilo jejich zájem. DS totiž přinášelo do veřejných prostranství ‚poselství nového života‘ – pestrého, vzrušujícího a svobodného.

Je pochopitelné, že časem muselo od umění happeningů ustoupit, protože éra intenzivního společenského souznění netrvala dlouho. DS navíc brzy vyčerpalo zdroj svých nápadů, protože inovovalo spíše jejich vnější stránku, zatímco jádro se čím dál častěji opakovalo. K ukončení této činnosti přispěly i ryze praktické důvody. (Členové DS začínali mít, údajně v důsledku pravidelného líčení nekvalitními barvami, alergické reakce a také díky kreacím, kdy účinkovali venku takřka polonazi, trpěli nemocemi z prochladnutí.)

DS se zabývalo tvorbou happeningů relativně krátkou dobu, nejvíce v bezprostředně porevolučním období, ale bylo pravděpodobně jedním z mála souborů (ne-li jediným uměleckým seskupením), který na českém území oživil akční umění.

POUŽITÁ LITERATURA

- BRAUNECK, Manfred, SCHNEILIN, Gérard (Hg.). *Theaterlexikon 1. Begriffe und Epochen, Bühnen und Ensembles*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2001.
- GAJDOŠ, Július. *Postmoderné podoby divadla*. Brno: Větrné mlýny, 2001.
- HLOŽKOVÁ, Hana. *Dětské studio při Divadle na provázku (1975 – 1995)*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2001. Seminární práce, ÚDFV FF MU Brno.
- _____. *Vladimír Morávek v Divadle Husa na provázku 1989 – 1995*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2004. Diplomová práce, ÚDIM FF MU Brno.
- HOŘÍNEK, Zdeněk. *Divadlo mezi modernou a postmodernou*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1998.
- HYNŠT, Miloš. *Kapitoly proti dogmatu. Sedmero zamyšlení nad divadlem 20. století*. Brno: Šimon Ryšavý, 2002.
- MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová? Několik informací, poznámek a komentářů o naší takřcečené něžné revoluci a jejích osudech 1989 – 1992*. Praha: Progetto, 1999.

MORÁVEK, Vladimír, LEFLÍK, Jan. Třetí poločas Dětského studia. *Program Zemského divadla v Brně*, 1990, listopad, s. 112 – 115.

NĚMEČKOVÁ, Lucie, HULEC, Vladimír, TICHÝ, Zdeněk A. a kol. *Vladimír Morávek. U nás nudou neumřete*. Praha: Pražská scéna, 2004.

OSLZLÝ, Petr a kol. *Divadlo Husa na provázku 1968 /7/ – 1998. Kniha v pohybu I...* Brno: Centrum experimentálního divadla, 1999.

PAVIS, Patrice. *Divadelní slovník*. Praha: Divadelní ústav, 2003.

VÁGNER, Ivan. *Svět postmoderních her*. Jinočany: H&H, 1995.

POST-REVOLUTIONARY HAPPENINGS ACCORDING TO VLADIMÍR MORÁVEK'S DĚTSKÉ STUDIO

The study deals with the concept of happenings as realised by the singular theatre company, Dětské studio (The Children's Studio; henceforth the DS), which was active in Brno at the beginning of the 1990s. Vladimír Morávek was the company's artistic director, and its activities came under the umbrella of the Theatre Goose on a String, both artistically and institutionally. Unlike most other Czech theatres of the period in question, the DS was involved in intense artistic activity, which took the form of happenings. Its work was influenced by the new socio-political situation in the country (the "Velvet Revolution", which started on 17 November 1989), as well as by the teenage DS members' enthusiasm. The essay gives an overview of the company's most remarkable happenings, which were taking place in the streets of Brno, or even abroad – as part of international projects. It describes its content, and using contemporary printed sources, but above all personal interviews with former members of the company and director Morávek, it attempts to reconstruct some of them. It is especially concerned with a series of happenings called *Sen* (Dream), which are the only ones for which written records – visions, as it were – are available. *Dream* happenings are used as examples to define the aesthetic and ideological aspects of the happenings, which informed the whole of the DS action work.

Sen No. 1 – Bardejov 1991 – archiv DHNP

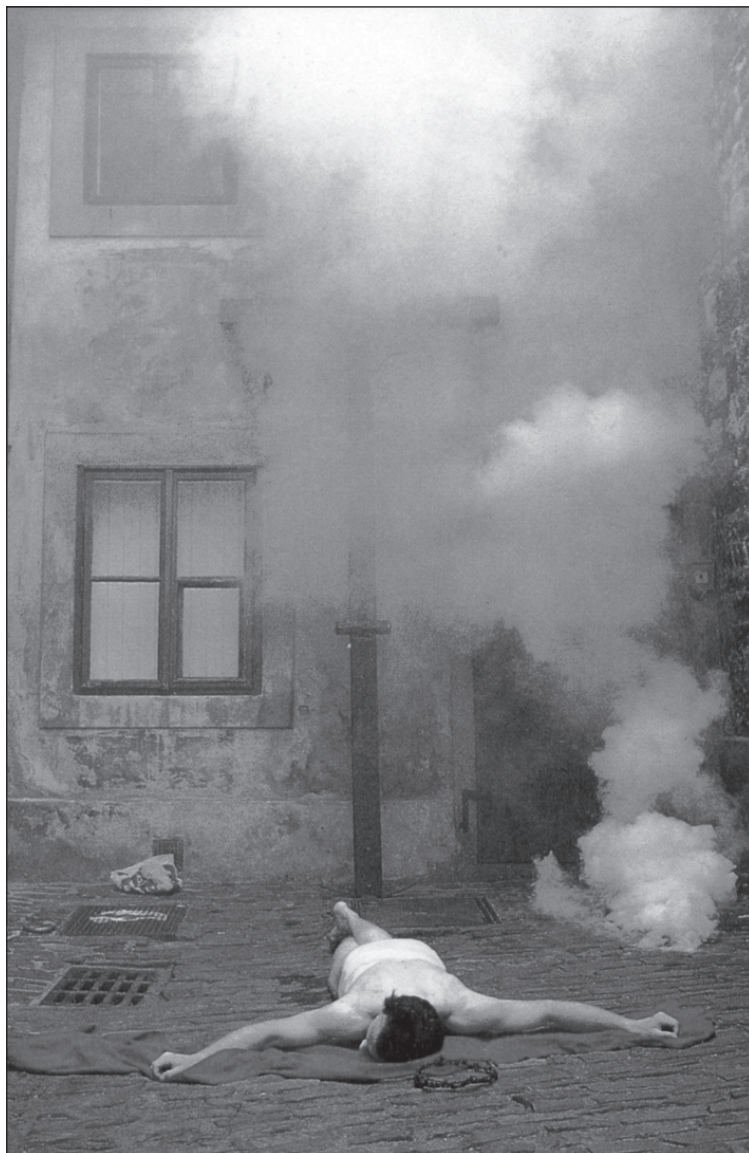
Sen No. 4 – Bardejov 1991 – archiv DHNP

Sen No. 4 – Bardejov 1991 – archiv DHNP

Sen No. 5 – Bardejov 1991 – archiv DHNP

Hommage à Franz Kafka – Praha 1990 – archiv DHNP

Výlohy – Brno 1990 – archiv DHNP

Výlohy – Brno 1990 – archiv DHNP

Výlohy – Brno 1990 – archiv DHNP

Výlohy – Brno 1990 – archiv DHNP